

BOLA NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OILA O'RTASIDAGI O'ZARO MUNOSABATLAR

Tog'ayeva Dilnoza Shavkatovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
1-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqola bolaning nutqini rivojlantirishda ota-onalarning interaktiv muloqot va kundalik faoliyatda qo'llab-quvvatlashining ahamiyatini ilmiy asoslab tahlil qiladi. Psixolingvistik tadqiqotlar va pedagogik tajribalarga asoslanib, muloqotning nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishdagi roli, kundalik faoliyat orqali til va ijtimoiy-kommunikativ salohiyatni rivojlantirish usullari ko'rib chiqildi. Maqolada ota-onalarning bolaga savollar berish, fikr almashish va kundalik faoliyatda qo'llab-quvvatlash orqali nutqini boyitish, ijodiy fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: bola nutqi, interaktiv muloqot, kundalik faoliyat, ota-onalarning roli, psixolingvistika, nutqiy ko'nikmalar.

Abstract

This article analyzes the significance of parents' interactive communication and support in daily activities for the development of a child's speech. Based on psycholinguistic research and pedagogical practice, the role of interaction in shaping linguistic skills, as well as methods to enhance language and socio-communicative potential through daily activities, are examined. The study emphasizes the importance of parents' involvement in asking questions, exchanging ideas, and supporting children in everyday activities to enrich speech, foster creative thinking, and develop social skills.

Keywords: child speech, interactive communication, daily activities, parental role, psycholinguistics, linguistic skills.

Bola nutqini rivojlantirish maktabgacha ta'limning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Pedagogik ilmiy tadqiqotlarda bola nutqining ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishi ota-onalar va tarbiyachilar o'rtasida samarali hamkorlik orqali aniqlanishi qayd etilgan. Shu munosabatlar bolaning nutqiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik bolaning nutqini rivojlantirishda pedagogik va psixologik jihatdan asoslanishi lozim. Bu hamkorlikning asosiy elementlari oilaviy muhitni tahlil qilish, bolaning individual xususiyatlari va rivojlanish bosqichlarini hisobga olish, tarbiyachi va ota-onalar o'rtasida samarali muloqot va ma'lumotlar almashinishidir.

Bola nutqini rivojlantirish bolaning kognitiv va ijtimoiy qobiliyatlari bilan chambarchas bog'liq. Psixolingvistik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nutqiy ko'nikmalarning rivojlanishi bolaning maslahatlar, savollar va muloqot orqali ota-ona va tarbiyachilar bilan o'zaro hamkorligiga bog'liq. Bolaning nutqiy faoliyatining samarali rivojlanishi uchun ota-onalar va tarbiyachilar birgalikda qo'llab-quvvatlash va motivatsiya berishlari zarur.

Bolaning nutqini rivojlantirish jarayonida ota-onalarning roli alohida ahamiyatga ega. Psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bola nutqining rivojlanishi oiladagi muloqot, ota-ona bilan hamkorlik va bolaning kundalik faoliyati bilan uzviy bog'liqdir.

Bolaning birinchi soʻzlari va iboralari ota-ona bilan muloqotdan kelib chiqadi. Shu bois, ota-onalar bolaga nutqiy modellarni taqdim qilib, til bilan bogʻliq munosabatlarni oʻz misolida koʻrsatadi. Misol uchun, savol-javob, qisqacha hikoyalar, qoʻshiq va sheʼrlar bolaning soʻz boyligini va maʼnoni tushunish qobiliyatini rivojlantiradi. Ota-onalar bolaga nutqiy modellarni taqdim etish orqali uning tilga qiziqishini uygʻotadi. Masalan, ota-ona bolaga savollar berib, uni fikr yuritishga, maʼlumotlarni izohlashga va voqealarni tasvirlashga ragʻbatlantirishi mumkin. Shu bilan birga, kitoblar, rasmlar va oʻyinlar orqali bola nutqini boyitadi va maʼnoni tushunish qobiliyatini mustahkamlaydi. Bola nutqi avval asosan iboralar va soʻzlardan iborat boʻlsa, keyinchalik murakkab gaplar, hikoya va tushuntirishlar shaklida rivojlanadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ota-onalarning ilk madaniy muhitni yaratishdagi faol ishtiroki bolaning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Masalan, ota-onalar bolani turli hayotiy vaziyatlarda muloqotga jalb qilish, uni gapirishga, savol berib, izohlashga va nutqiy fikrlashga yoʻnaltirish orqali tilni amaliy tajriba asosida oʻrgatadi.

Shuningdek, ilk madaniy muhitda ota-onalar bolaga til qoidalarini, nutqiy meʼyorlarni va ijtimoiy madaniy normalarni ham oʻrgatadi. Bu bolaning faqat nutqiy faoliyatini rivojlantirishga emas, balki ijtimoiy muvofiqlik, madaniy tushunish va emotsional intelligensiyani shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Shu tariqa, ota-onalar bolaga ilk madaniy va til muhitini yaratish orqali uning nutqini rivojlantirishning asosiy shartini taʼminlaydi, bu esa bolaning ijtimoiy, emotsional va kognitiv rivojlanishi uchun fundamental ahamiyatga ega. Bolaning nutqini rivojlantirishda ota-onalarning muhim vazifalaridan biri – bolaga emotsional qoʻllab-quvvatlashni va nutqiy faoliyat uchun ichki motivatsiyani taʼminlashdir. Psixologik tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, bolaning nutqiy koʻnikmalarini samarali shakllantirish uchun ijtimoiy-emotsional muhitning barqaror va qoʻllab-quvvatlovchi boʻlishi zarur. Emotsional qoʻllab-quvvatlash bolaning oʻzini ishonchli va erkin his qilishini taʼminlaydi. Ota-onalar bolani suhbatlarda faol qatnashishga ragʻbatlantirishlari, uning xatolari uchun yumshoq va konstruktiv munosabat koʻrsatishlari kerak. Bu bolada nutqini erkin ifodalash va ijodiy faoliyatga kirishishga motivatsiya yaratadi.

Interaktiv muloqot – bu bola va ota-ona oʻrtasidagi faol, uzluksiz almashuvni anglatadi. Unda ota-onalar bolaning savollariga javob beradi, bolaning fikrlarini tushunishga intiladi va nutqiy ifodani qoʻllab-quvvatlaydi. Bu jarayon bolada tilning semantik va sintaksik strukturalarini oʻzlashtirishga koʻmaklashadi, shuningdek, nutqni toʻgʻri va taʼsirchan ifodalash qobiliyatini oshiradi.

Kundalik faoliyatda qoʻllab-quvvatlash bolaning nutqini rivojlantirishda samarali usul hisoblanadi. Masalan, ota-onalar ovqat tayyorlash, uy ishlari, oʻyinlar va boshqa kundalik faoliyatlar jarayonida bolani muloqotga jalb qiladi, unga savollar beradi, va uning javoblarini maʼqullaydi. Bu usul nutqiy koʻnikmalarni amaliyotda qoʻllash va soʻz boyligini kengaytirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, interaktiv muloqot va kundalik faoliyatda qoʻllab-quvvatlash bolaning ijodiy fikrlashini, muammolarni hal qilish qobiliyatini va ijtimoiy-kommunikativ salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Bola oʻz fikrlarini sinash va ijobiy fikr almashuvlar orqali nutqiy mahoratini takomillashtiradi.

Shu tariqa, ota-onalarning interaktiv muloqot va kundalik faoliyatda qoʻllab-quvvatlashi bolaning nutqini rivojlantirishda samarali psixolingvistik strategiya sifatida xizmat qiladi va nutq, kognitiv hamda ijtimoiy rivojlanishni birgalikda taʼminlaydi. Bolaning nutqini rivojlantirishda ota-onalar ijtimoiy muhit va madaniy kontekstni yaratishda ham muhim ahamiyatga ega. Bolaning soʻzlash darajasi va tilni tushunish qobiliyati oiladagi kitoblar, hikoyalar, hunarmandchilik va oʻyinlar orqali boyitiladi. Pedagogik tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, ota-onalarning samarali ishtiroki

bolaning nutqiy faoliyatini rivojlantirish bilan birga uning ijtimoiy ko'nikmalari, fikrlash darajasi va ijodiy qobiliyatlarini ham mustahkamlaydi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagoglar ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etishda individual yondashuv va psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqishi muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, bola nutqini rivojlantirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik asosiy ahamiyatga ega. Samarali hamkorlik bolaning nutqiy ko'nikmalarini shakllantirish, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini ta'minlash hamda ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishish imkonini beradi. Shuning uchun tarbiyachi va ota-onalar o'rtasida ochiq muloqot, ishonch va samarali pedagogik hamkorlik doimiy ravishda qo'llab-quvvatlanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky L. S. Thought and Language. – Cambridge: MIT Press, 1962.
2. Lenneberg E. H. Biological Foundations of Language. – New York: Wiley, 1967.
3. Pinker S. The Language Instinct. – New York: William Morrow, 1994.
4. Abdurahmonov F. Pedagogik psixologiya: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Ta'lim, 2020.
5. Epstein J. L. School, Family, and Community Partnerships. – Boulder, CO: Westview Press, 2011.
6. Valiyeva F.R. The importance of educational content in preparation of competative personnels// 2nd International Conference Bridge to science: research works San Francisco, USA February 28, 2018
7. Abdullayeva N.Sh. Significance of health-saving technologies in a Preschool educational organization// Abstracts of V International Scientific and Practical Conference,Osaka, Japan 29-31 January 2020, 14-16 bet